

23/04/2009

Penjant d'un fil

EL REI HA MORT. VISCA EL REI!

"Lamentablement, continuem més atenallats que mai per les grans idees"

Carles Boix

Per definició, Broadway ofereix un teatre lleuger, entretingut, fet de comèdies, de musicals massius, plens de llums i coloraines, dansaires i plomalls, adreçat al consum, plàcid i distret, de constructors i financers novaïorquesos, de passavolants del Midwest i, per suposat, de turistes catalans de cap de setmana. Per això, em vaig quedar sorprès quan vaig saber que uns dels seus teatres, el Barrymore, representava "Exit the King", la versió anglesa de "Le roi se meurt" d'Eugène Ionesco, un escriptor romanès en llengua francesa, un dramaturg existencialista que havia fet furor al París dels anys cinquantes i seixantes. Així que, per celebrar Sant Jordi i atrets per una cartellera que inclou en Geoffrey Rush i la Susan Sarandon, vam decidir arriscar-nos i veure l'obra dissabte passat.

A "El rei es mor" el rei Berenguer I (un nom, naturalment simpàtic per a un català, que Ionesco fa servir en altres obres seves) governa un país en descomposició: les fronteres, que abans fregaven l'horitzó, ara es poden gairebé tocar només estirant els braços; els joves sans han fugit i només queden mil vells i quaranta-cinc joves mongòlics o hidrocefàlics; els radiadors de palau no funcionen; Mars i Saturn acaben de xocar; neva al pol nord del Sol; i al regne hi arriba una llum esblaimada. Al monarca li queda una hora i mitja de vida – el temps de l'obra. Ho saben, i li ho volen fer saber, la seva primera reina (vella, esquerpa i odiada pel rei) i el metge-cirurgià-astroleg-botxí de palau. La segona reina (el rei és polígam), jove i tendra, prefereix amagar-li la veritat.

Quan li anuncien les males noves, el rei es nega, en primer lloc, a reconèixer el final apamat que se li acosta. Sí, diu, moriré, però, "quan jo vulgui, quan tingui temps, quan jo ho decideixi." Després, Berenguer assaja tota mena d'estratègies defensives. Ordena el temps que pari i que reculi. Pledeja per obtenir una pròrroga per fer totes aquelles coses que encara no ha pogut dur a terme – reformar l'exèrcit, abolir els privilegis feudals dels catedràtics universitaris, cessar els directors incompetents de diaris inútils, plantar mil fileres de llimoners. Necessita més temps per "conèixer la vida". Al cap i a la fi només ha governat quatre-cents anys.

Indubtablement els seus súbdits encara el necessiten. Berenguer I va fer la guerra durant cent vuitanta anys. Va vèncer en dues mil batalles. Ionesco té raó: mai cap tirà ha deixat de creure que sigui indispensable. De fet tots nosaltres ens neguem a creure en altra cosa que no sigui la nostra indispensabilitat radical. Berenguer cedeix momentàniament. Però, aleshores mana canviar la memòria de les coses: destruir totes les estàtues i tots el monuments del país; substituir-los per la seva imatge i el seu nom; reescriure tots els llibres d'història perquè els alumnes d'ESO sàpiguen quin és el principi (berenguerià) de totes les coses. El rei és humà. Els poetes, igualment exasperats pel problema de la finitud, somien amb el vers que els compri la immortalitat. Tanmateix, al cap de vint mil anys, sospira el rei, ningú el recordarà, i per això crida: "Sou, són tots uns egoïstes, tots, tothom. No pensen en altra cosa que en ells mateixos, en la seva pell".

La mort s'apropa inevitable. El rei, que és pur home modern, no té cap estructura mítica, cap bastida religiosa que el pugui salvar del clic de l'interruptor que submergirà la sala del tron, polsosa, bruta, plena de puntes de

cigarretes sense recollir, en la foscor absoluta. Carles V va dormir vint anys en el seu taüt. Ell, en canvi, no ha dedicat un sol minut a preparar el final ara imminent. Ho ha estat tot i ha viscut sol. Ningú l'espera. Ningú el deu esperar. Ningú el pot ajudar a fer el traspàs final. Apela als morts, als sants, als suïcides, i els demana serenitat, indiferència, resignació. Ara per ara, totes aquestes coses són impossibles. La seva preparació és tan inconsistent com els anuncis escatològics que pengen dels autobusos barcelonins.

Falten trenta dos minuts i trenta segons. L'únic que resta per fer és celebrar les molles de vida que queden a la taula. El rei, amb els peus descalços i freds, el pijama a ratlles, la memòria fràgil, la cama cada cop més dèbil, xerra amb la serventa. La criada crida: "Visc malament." I el rei contesta: "Hom no pot viure malament. Això és una contradicció". I celebra les mans esquerdades, l'horari espantós, la vida maquinal de la criada. Amb viure ja n'hi ha prou. N'hi ha prou amb anar a comprar al mercat enciams verds, cireres vermelles, albergínies violetes, tot l'arc de Sant Martí. N'hi ha prou amb sopar al vespre la carn d'olla xafadeta, com quan un tenia cinc o sis anys, i la mare li servia el dinar en una cuina tota fumejant, rera la porta, en un tamboret de fusta blanca.

Del teatre d'Eugène Ionesco, que va dominar l'escena parisenca dels cinquantes i principis dels seixanta, en diuen anti-teatre. Suposo que el titllen d'anti-teatre perquè no té res a veure amb el realisme dels altres autors: les obres de combat de Brecht; l'existencialisme ideològic i pesadíssim de Sartre; el psicologisme ple de gotes de suor i crits d'un Miller. Ionesco construeix personatges de tall mític, amb un cert toc minimalista, desconnectats de les obres realistes, poblades de personatges profunds, plens de vida pròpia i particular, amb què ens tendeixen a ofegar en els escenaris teatrals d'arreu. Els personatges d'Ionesco són onírics, gairebé inaprensibles. Això als nostres crítics actuals i als nostres actors contemporanis no els acaba d'agradar. Eternament compromesos amb la idea del progrés, demanen substància, relleu, verisme al teatre (i a l'art en general). Per a ells el bon teatre és aquell que mostra a l'autor com a bon psicoanalista. L'escultor Brancusi deia que l'escultura figurativa és una escultura de bistecs. Suposo que devia tenir al cap els bronzes, generalment horripilants, de Rodin. La majoria del teatre que es representa avui en dia és un teatre de bistecs. Hi ha massa carn, massa ossos, massa persones torturades per altres persones. Hi ha poca soledat. Hi ha massa societat.

Per contra, la irrealitat del teatre d'Ionesco l'acaba convertint en un fet purament verídic. Aquesta és la seva gràcia paradoxal. Mai he conegut cap rei Berenguer – un rei de quatre-cents anys, casat amb dues reines, amo d'un estat de la grandària d'un living-room. Però els seus dilemes i els seus terrors són els nostres dilemes i terrors.

La cosa més atractiva d'Ionesco (i la cosa, per tant, més repulsiva per als actuals creadors d'opinió pública) és el seu horror a les ideologies. L'any 1958, en una polèmica d'una certa duresa en una publicació britànica, Ionesco ho va deixar ben clar: "Us ho prego, Sr. Tynan, no proveu pas, fent servir l'art o altres mitjans, de millorar la sort de l'home. Us ho prego. Ja hem tingut prou guerres fins al nostre moment present, prou sang, llàgrimes, processos inics, botxins "justos", màrtirs "innobles", aspiracions destruïdes, i presons. No milloreu pas la sort de l'home, si realment li voleu el millor". Això, ben segur, encara sembla inacceptable. Amb la boca grossa tothom es dedica a anunciar la mort de les grans ideologies. Fukuyama, un pensador menor, fa molta patxoca. Lamentablement, continuem més atenallats que mai per les grans idees. Encara vivim en l'època de les solidaritats absolutes, de l'escalfament climàtic, l'opressió palestina, de la globalització que esclafa els pobres, del mercat com a corruptor de l'ànima salvatge, impoluta, natural amb què, diuen, naixem tots.

Cal evitar els malentesos. Broadway és un lloc adient per representar Ionesco. Perquè Ionesco és, fet i fet, molt divertit. Sentir-lo ens manté vius. El públic, tots nosaltres, vam riure amb delit. El rei no era tendre, però era absurd. Com nosaltres. L'actor principal, Geoffrey Rush, excel·lia en totes les dimensions imaginables -- amb una

veu atenorada i britànica, capaç de tòrcer la boca, desencaixant-la, i de posar els ulls maliciosos del rei que va ser alguna cosa fins just el moment de començar l'obra. La nit només va tenir un punt negre: l'actuació encarcerada i metàl·lica de la Susan Sarandon en el paper de reina Margarida. Sí, la Sarandon és antipàtica de mena. La blancor natural de la cara i els seus llavis fins li haurien d'haver permès mostrar-se cruelment assenyada. I, en canvi, només va fer el paper d'una principiant.

Que passeu un bon Sant Jordi. I que compreu l'obra que us faci gaudir d'una bona estona.